

Česko-lužický věstník

číslo 3 / březen 2018

ročník XXVIII

Handrij Zejler

Kokula

Kokula, kokula,
wjele lětkow budu ja
na swěće žiwy šće?
Kokula, to prašam će.

Zakukaj, zakukaj,
kukać džens njeprěstawaj,
dlějše mam žiwjenje,
dlějše mam ja wjesele.

Kokula, kokula,
kukaj, hdy će zatřěla!
Njewěš to, njekukaj,
zelharny pysk njerodzaj!

Kukačka

Kukačko, věšti mi,
jak dlouho mám na zemi
živý být, kolik let?
Ptám se, ptám se, pověz hned!

Zakukej, zakukej,
dnes se třeba ukukej,
delší čas naživu,
víc radosti užiju.

Kukačko, věšti si,
kdy tě hajný zastřelí!
Nevíš to, řeknu ti,
drž ten zobák prolhaný!

Z hornolužické srbštiny (Handrija Zejlerja zhromadžene spisy I, s. 46) přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Krajina kolem Wjazońce, foto Radek Čermák

Z DOMOVA

► (PB 2018/2) **Evangeličtí Lužičtí Srbové se seznamovali (nejen) s Církví československou husitskou v severních Čechách.**

Křesťan Krawc referuje o zájezdu členů Smolerovy župy v září 2017 do Hrádku nad Nisou. Z jeho zprávy člověku jaksi dochází řeč. Anekdotická momentka, jak Lužičtí Srbové učí německou průvodkyni v žitavském městském muzeu vyslovovat jméno Žitava, odlehčující začátek, ale pak přituhuje. Účastníci výpravy navštívili československý sbor v Hrádku, kde je přijala diákonka Martina Tomčíková. Sbor tu má nyní celých dvanáct členů... Autor by byl ocenil podrobnější výklad o „husitské“ církvi, která zde nyní užívá kdysi německý evangelický kostel, ale diákonka Tomčíková si svou práci na této ztracené vartě získala jeho respekt. Proč není nikde vidět kalich, symbol církve, ani na oltáři? „Máme ho v kanceláři. Bojíme se, že by nám ho tu z oltáře ukradli.“ Debata s lékařníkem a staroslovanským nadšencem Lubomírem Jarošem se odvíjí od hypotetických lužickosrbských tradic v Čechách k problémům až příliš dnešním. České pohraničí sužuje romská kriminalita. Němci si myslí, že ke kriminalitě mají sklony Poláci a Češi. Jen bílá rasa může vyřešit problémy lidstva. Která rasa nemá ráda Poláky v Německu?

► **Nový saský ministerský předseda v Lužickém semináři**

Dlouholetý saský předseda vlády Stanisław Tilich podal na konci minulého roku demisi. Jeho nástupcem se stal Michael Kretschmer (nar. roku 1975 ve Zhořelci), a to za stejnou politickou stranu, tedy CDU.

Kretschmer dne 24. ledna 2018 navštívil Lužický seminář v Praze. Jako nově zvolený saský předseda vlády využil zahraniční

návštěvu České republiky k prohlídce kontaktní kanceláře v prvním patře budovy spojené s pracovní schůzkou. Našel si ale čas na krátkou návštěvu prostor Společnosti přátel Lužice a Hórnikovy lužickosrbské knihovny v přízemí, a to v doprovodu mimo jiné dr. Michela z kontaktní kanceláře a dr. Kuděly, českého konzula v Drážďanech.

Saský předseda vlády byl v bývalém re-fektáři Semináře stručně seznámen s historií budovy, historií a posláním Společnosti přátel Lužice a byly mu prezentovány unikáty z Hórnikovy lužickosrbské knihovny. Závěrem se saský premiér podepsal do pamětní knihy. Je velmi potěšující, že Kretschmer uvedl, že o práci Společnosti přátel Lužice byl informován Stanisławem Tilichem a že ji velmi oceňuje. Zmínil se i o svém setkání s představiteli Domowiny v Budyšině.

Zdeněk Blažek

► **V neděli 25. února bylo Lužici a Lužickým Srbům věnováno pravidelné přednáškové odpoledne v Muzeu města Duchcova.**

Jitka Polívková, doktorandka UJEP a bývalá stipendistka sorabistiky na univerzitě v Lipsku, přednášela nejen o dějinách a jazyce Lužických Srbů, ale také o těžbě uhlí v Lužici, jejíž dopady z vlastní zkušenosti znají i Severočeši, vždyť hned za duchcovským zámečným parkem, do kterého jsme z oken muzea hleděli, také začíná měsíční krajina. Program příjemným způsobem doplnily vstupy Pavla Polívky a Věry Bartoškové, která přednesla několik překladů z lužické srbštiny a také vlastní báseň *Strach o moudvílččka*, podle níž byla pojmenována antologie severočeských a lužickosrbských básníků vydaná v roce 1996 péčí Milana Hrabala. Pavel Polívka četl vlastní báseň *Velikonoce v Lužici*.

elpe

► **V úterý 27. února 2018 se v Senátu Parlamentu České republiky konalo veřejné slyšení věnované Lužici a Lužickým Srbům,**

konkrétně dvěma tématům, ve kterých je zaangażovaná Česká republika – školství a těžba hnědého uhlí. Kromě českých politiků a zástupců Domowiny se zúčastnili také členové Společnosti přátel Lužice, Jazykového střediska Witaj a další zájemci včetně školních dětí. (*Více přinášíme v článku na str. 22.*)

red

► **V sobotu 3. března 2018 se v Lužickém semináři v Praze konala valná hromada Společnosti přátel Lužice a oslava 111. výročí vzniku Českolužického spolku Adolf Černý,**

na něž SPL svou činností navazuje. Úvodní projev přednesl předseda Společnosti Lukáš Novosad. Informoval v něm o činnosti za uplynulé období, přičemž za nejdůležitější úkoly označil projekt s pracovním názvem *Učitelé pro Lužici*, zprovoznění on-line katalogu Hórnikovy knihovny a roz-

šiřování týmu. Z úspěchů vyzvedl zejména tyto: podařilo se stabilizovat SPL v českém prostředí i jako partnera politického, Lužický seminář navštívili hned dva šaští premiéři – Stanisław Tilich a nový Michael Kretschmer, pak saský katolický biskup i evangelický superintendant. Připomněl pořady s ČRo Liberec nejen k výročí republiky, další díl cyklu *Folklorika s ČT*, 1300 sledujících na Facebooku a řadu akcí, z nichž některé byly pořádány společně s Kontaktní kanceláří Svobodného státu Sasko v Lužickém semináři. Pokračuje se v opravách zařízení knihovny i kanceláře, byla dokončena digitalizace sbírky periodik. Za neúspěchy označil zpoždění ve vydávání Česko-lužického věstníku a dalších nových publikací a neúčinnost akce *Učitelé pro Lužici*, pro niž je třeba získat koordinátora.

Clemens Škoda, referent Domowiny pro kulturu a zahraničí, přečetl pozdravný dopis předsedy Domowiny Dawida Statnika k 111. výročí SPL a srdečnými slovy ocenil práci Společnosti. Jurij Luščanski, předseda Matice lužickosrbské, pozdravil valnou hromadu a předal Společnosti knihu fotografií Budyšina z let NDR. Připomněl také výročí básníků Michała Nawky a Kita Lorence.

Místopředsedkyně Eliška Oberhelová přednesla účetní zprávu za rok 2017 a plán hospodaření na rok 2018. V uplynulém roce společnost hospodařila s přebytkem téměř 25 000 Kč, přičemž největší příjmy plynuly do rozpočtu ze vstupného na akce, dále z grantové podpory, kterou se podařilo stabilizovat, a z darů, za něž společnost všem dárcům ještě jednou děkuje. Největší výdaje plynou opět na akce, druhou nejvýznamnější položkou je pak vlastní chod Lužického semináře včetně investic do vybavení, což bude pokračovat i letos.

Zprávu revizní komise přednesl Martin Šlechta a na její doporučení valná hromada schválila účetní zprávu za rok 2017 i návrh rozpočtu na rok 2018.

Eliška Oberhelová z titulu vedoucí redaktorky informovala o Česko-lužickém věstníku a omluvila se za nepravdivost a zpoždění ve vydávání. Redakční rada stále pracuje ve stejném složení, bylo by třeba ji rozšířit.

O fungování Hórnikovy lužickosrbské knihovny hovořil knihovník Martin Boukal a představil on-line knihovní systém KOHA, do něž byl knihovní katalog převeden. Nyní probíhá migrace dat, a v plném rozsahu včetně absenčních výpůjček bude systém spuštěn od září. K tomu je třeba provést řadu změn, především v právních dokumentech a v signaturním systému, dále bude zřízena prezenční příruční knihovna. Smyslem on-line katalogu Hórnikovy knihovny je dát pražská sorabika k dispozici celému světu.

Zprávu o mediátce přednesl Ondřej Šrámek. V tuto chvíli jsou digitalizovány všechny nosiče, nalezené v Lužickém semináři, s výjimkou kazet VHS, kterých je jen několik. Nejpočetněji je zastoupena kategorie klasické hudby na nosičích CD, která čítá přes 140 titulů. Mediátka by se měla stát také součástí systému KOHA Hórnikovy knihovny.

Setkání Michaela Kretschmera s přáteli Lužice nad historickými knihami z fondu Hórnikovy lužickosrbské knihovny, foto Jiří Kuděla

O archivu SPL referoval archivář Hynek Oberhel, aktuálně obsahuje asi 30 krabic rozříděných materiálů, tedy více než 3,5 metru písemností. Rozřídít zbývá část pozůstalosti Jiřího Mudry a Josefa Šindara, stále přibývají nové dary.

Radek Čermák představil návrh na zavedení sorabistických ocenění a stipendií. Návrh zdůvodnil potřebou oživit zájem o sorabistiku především u studentů, kteří vždy tvořili jádro sorabistických spolků, ale po zrušení sorabistiky na FF UK chybějí. Navrhl zřídít stipendium na podporu účasti studenta na letním jazykovém kurzu v Budyšině (který byl tak zdražen, že je pro studenty téměř nedostupný) a po vzoru Matice lužickosrbské cenu za sorabistickou, komparatistickou nebo beletristickou práci. Valná hromada uložila předsednictvu a Radku Čermákovi, aby návrh podrobněji rozpracovali.

Po přestávce na obcerstvení byl zahájen program ke 111. výročí spolku a Ladislav Futtera přednesl přednášku na téma SPL všední i sváteční, při níž se všichni zúčastnění dobře bavili – především při zmínkách o nevalné účasti na valných hromadách (i) v minulosti. (Článek na toto téma přineseme v některém z dalších čísel ČLV – pozn. red.) Poté se zájemci přesunuli na večerní koncert do Malostranské besedy, kde vystoupily kapely Lidová muzika z Chrástu, moravská Muzika a lužickosrbská JANKAHANKA.

redakce (na základě zápisu z jednání VH, který pořídil Ondřej Šrámek)

Z HORNÍ LUŽICE

► (PB 2018/2) **Slepské farnosti v loňském roce zasvítla nová naděje.** Zatímco plány koncertu Vattenfall předpokládaly, že nově otevřený důl Wochozy (Nochten) II pohltí domovy 1700 obyvatel Miłorazu, Mułkec, Rowného, Trjebina a Slepého, v roce 2017 uveřejnil současný vlastník uhelných dolů česká společnost EPH (Energetický a průmyslový holding) nový plán, podle něhož zanikne pouze ves Miłoraz. Desetiletí nejistoty však zanechalo hluboké rány na psychice obyvatel, ekonomice i kultuře; patrné jsou strach a deprese ze zdánlivě neodvratné ztráty domova, nedostatek perspektivy pro mladé, úbytek pracovních míst a chudoba, úpadek lužickosrbských tradic. Druhou dobrou zprávou je nástup Jadwigy Malinkowé na místo slepské faráčky v srpnu 2017: s ní se vrací lužickosrbská řeč do slepského kostela po 80 letech, kdy ve Slepém působili pouze němečtí duchovní.

► (SN 5. 2.) **V soutěži „Řeči přichilena komuna – Serbska řeč je žiwa“ (Jazykově orientovaná obec – Lužickosrbský jazyk žije) zvítězily obce Wojerecy, Chróścicy a Łaz.** Soutěž vyhláší Rada pro lužickosrbské záležitosti v Sasku každých pět let, tentokrát již potřetí. Dokumenty 14 zúčastněných obcí z německo-lužickosrbského sídelního prostoru posoudila porota na základě zákonem stanovených povinných úkolů na

podporu lužickosrbského jazyka. Hodnotila také dobrovolné výkony. Ceny byly předány v pátek 2. února ve slepském Lužickosrbském kulturním centru.

► (SN 8. 2.) **Od 6. do 8. února se v Budyšině konalo třetí setkání zaměstnanců slovanských muzeí v Německu.** Letošním hostitelem byl podpůrný spolek budyšínského Lužickosrbského muzea. Prezentovala se jednotlivá muzea a na programu byly také odborné přednášky, jako například o vývoji lužickosrbského muzejnictví nebo o raných dějinách Lužických Srbů. Vrcholem třídeního setkání byla exkurze na slovanské hradě v Kopšíně.

► (SN 19. 2.) **V sobotu 17. února měla v Budyšině úspěšnou premiéru nová hornolužickosrbská inscenace Německo-lužickosrbského národního divadla *Paradiz w dobrej stwě* (tj. *Ráj v parádním pokoji*).** Asi 300 lidí zhlédlo první představení hry švýcarského autora Markuse Köbelia z roku 1989 v překladu Křescána Barta. Tématem jsou mimo jiné společenské a hospodářské výzvy v kontextu strukturální změny a procesu migrace. Další zvláštností hry, která je jak komedii, tak tragédií, je účast neherců v inscenaci.

► (PB 2018/2) **V Łazu obnovili a 26. ledna slavnostně odhalili bustu místního faráře a básníka Handrije Zejlera.** Původní busta z roku 1931 byla za války roztavena na vojenský materiál.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (PB 2018/2) **Vesnice Mrocna (německy Pretschen) v Dolnolužických Blatech,** která se poprvé připomíná již k roku 1004, **se snaží o připojení k lužickosrbskému sídelnímu prostoru.** Obec Märkische Heide, do níž Mrocna patří, tomu však nepřeje. Místní jsou přitom velmi aktivní: pracují na tom, aby vodoteče v dolních Blatech byly opatřeny dvojjazyčnými jmény, někteří chodí o slavnostech v kroji (všedním – slavnostní, jaký známe z horních Blat a odjinud, se tam nikdy nevyvinul). V místním nářečí se dochovala celá řada lužickosrbských slov, dodnes funguje mnoho původně lužickosrbských pomístních jmen a příjmení. Z těch je vidět, že zdejší výslovnost se lišila od dnešní standardní dolnolužickosrbské – např. samohláska *ó* se tam vyslovovala jako *u*, obdobně jako v Horní Lužici.

► (PB 2018/2) **Koncem roku 2017 vyšel poslední, devátý svazek sebraných spisů Mato Kósyka,** dolnolužickosrbského básníka, který jako evangelický farář odešel se svými farníky do Ameriky a tam roku 1940 zemřel. Svazek obsahuje administrativní dokumenty a Kósykovy příspěvky do Casniku, dodatky, opravy a poznámky k předchozím dílům, bibliografii a rejstříky.

► (PB 2018/2) **Letos 2. února uplynulo 250 let od smrti Jana Gottlieba Hauptman-**

na, německého duchovního, který působil v Lubnowě v Dolnolužických Blatech a zasloužil se tam o uchování a rozvoj lužickosrbského jazyka: roku 1761 vydal mluvnici a 1769 zpěvník, který se tam pak užíval téměř sto let, až do zániku lužickosrbských bohoslužeb v Lubnowě 1863.

► (NC 21. 2.) **Dolnolužickosrbský fotbalový klub Serbske koparje / Wendische Auswahly chystá první valnou hromadu.** Předsednictvo oddílu by chtělo shrnout, co se za první rok existence podařilo, a stanoví si nové cíle. Nejdůležitějším cílem je sestavení silného hráčského týmu. Ten má v současné době 25 hráčů z 20 obcí z celé Dolní Lužice. Ti hrají zpravidla okresní a vyšší okresní ligu. Nejdůležitější událost roku mladé fotbalisty teprve čeká. V červnu se v Dánsku utkají s týmy Němců z Dánska a Dánů a Frísů z Německa.

► (NC 28. 2.) **Domowina uspořádá hospodářskou konferenci.** Na podzim budou ve Zlém Komorowě diskutovat odborníci z řad podnikatelů, veřejné správy, politiky i církve. Nosným tématem bude změna hospodářských struktur a jejich vliv na život lužickosrbského národa. Probírány budou energetická koncepce Německa, rozvoj průmyslu v Lužici a postoje místních lidí.

ZE SASKA

► (SN 8. 2.) **Koaliční smlouva CDU, SPD a CSU se jednou větou dotýká národnostních menšin Německa a jejich podpory ze strany nové německé vlády.** Věta zní: „Hlásíme se k ochraně a podpoře čtyř národnostních menšin v Německu – Dánů, Lužických Srbů, Frísů, jakož i Sintů a Romů.“ Je posledním odstavcem bodu „Kulturní infrastruktura a kulturní podpora“ v kapitole „XIII. Soudržnost a obnova – oživení demokracie“ (text smlouvy viz např. na <https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=1> – pozn. red.). Zmínky o německých národnostních skupinách a menšinách v zahraničí jsou přítom ve smlouvě rozsáhlejší.

Z BRANIBORSKA

► (SN 2. 2.) **Hlavním tématem fóra Federativní unie evropských národnostních menšin a malých etnik bez vlastního státu (FUEN) ve čtvrtek 1. února v Berlíně byly problémy menšinových médií.** Téměř 40 zástupců médií a zástupců menšin z celé Evropy se setkali s politiky a zástupci stanic MDR, ZDF a n-ost, aby společně diskutovali, především o možnostech, jak zvýšit zastoupení menšinových témat v celostátních médiích a také jak podporovat digitalizaci menšinových médií.

► (NC 7. 2.) **Braniborský zemský sněm v Postupimě se na přání frakcí SPD, CDU, Levice a Zelených zabýval současnou situací lužickosrbské menšiny.** Na základě rozpravy jednohlasně odhlasoval rezoluci, která dopo-

ručuje braniborské vládě vstřícnější postoj k lužickosrbským záležitostem, jmenovitě k lužickosrbským školám a školám. Zároveň stanici RBB doporučuje věnovat více prostoru pořadům v lužické srbštině. Rezo-luce nemá platnost právního předpisu, ale má doporučující charakter.

► (NC 14. 2.) V berlínském kině **Krokodil se slavil dolnolužickosrbský masopust**. 24. února zde promítali lužickosrbské filmy: dokumentární film *Carne jagody* o životě v souladu s přírodou a lužickosrbskými tradicemi, krátký film *Zmij* o malém děvčátku, která si za války přeje draka nosícího štěstí, a fil-

movou báseň *Struga*, která se věnuje ohrožení těžbou. Kino Krokodil se specializuje na ruské a východoevropské filmy.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek, z Pomhaj Bóh Zuzana Bláhová-Sklenářová.

TÉMA

Teorie a praxe lužickosrbského dějepisu

Jan Tomášek

Výuka dějepisu prochází v 21. století intenzivní teoreticko-metodologickou turbulencí za účelem zlepšení povědomí žáků o dějinách světa i jejich regionu a především podpory občansko-humanitního uvědomění. Zkoušejí se nové metody, píší se nové učebnice, přechází se na odlišný způsob testování atd. Těchto trendů není ušetřena ani výuka dějepisu v Horní a Dolní Lužici. Následující příspěvek si klade za cíl představit ve stručnosti teoretickou a praktickou stránku výuky dějepisu v Lužici, přičemž v první části mapuje pedagogické cíle a výukové materiály.¹

Lužickosrbské školství se v současné době potýká s několika závažnými problémy, přičemž mimo ty ekonomicko-organizační připomeňme především nedostatek učitelů s odpovídající jazykovou vybaveností. To je citelný problém, protože výukové programy v lužické srbštině si kladou vedle klasických afektivních cílů (tj. osvojování určitých postojů a vztahu ke svému jazyku) i cíle psychomotorické, založené na získávání nových dovedností – v tomto případě automatizované užívání lužické srbštiny a odborné slovní zásoby. Vzhledem k vytčeným cílům a s ohledem na personální či jiné limity jednotlivých škol se pohybujeme na široké škále možností mezi dvěma póly výuky – jeden představuje klasická bilingvální výuka, kdežto druhý integrovanou výuku předmětu a cizího jazyka (tzv. metoda CLIL).

Pro výše zmíněné cíle existuje kromě známého projektu *Witaj*, zaměřeného na děti v předškolním věku, i výuková koncepce *2plus – Šulski typ přesahowacy koncept dwurěčna serbsko-němska šula*. Očekávané výstupy lze rozdělit do tří částí. V první řadě by u žáků a studentů měla být podpořena bilingvální a bikulturní identita, potřebná pro všechny menšiny v 21. století. Za druhé by lužická srbština měla být užívána nejen v jazykových kurzech, nýbrž i v jiných předmětech, nejlépe po celý školní den. V konečném důsledku je očekáváno, že žáci a studenti budou ovládat stejně dobře jak němčinu, tak i lužickou srbštinu. Jako vedlejší cíl lze ještě uvést usnadnění vstupu do ostatních příbuzných slovanských jazyků, jako je čeština nebo polština.²

Kvalitní bilingvální výuka v multikulturním prostředí vyžaduje vedle ucelené koncepce a kvalitních učitelů především odpovídající edukativní materiály. Jakési hlavní metodologické periodikum pro lužickosrbské učitele představuje čtvrtlet-

ník *Serbska šula*. Kromě metodologických článků poskytuje toto periodikum i recenze nových výukových materiálů a učebnic. Většina odborných článků se zabývá bilingvální výukou, metodologií jazyka nebo možnostmi evaluace.³ Jako příklad bilingvální výuky uvedme produkci pracovních listů, přesněji *Žělowy zešywk – Bilingualna wucba stawiznow* z roku 2014. Jednotlivé listy se zaměřují na práci s textem, obrazovým materiálem, analýzu pramenů, rozbor nepsaného materiálu, systematické třídění fakt (příčina/následek). Texty jsou vždy lužickosrbsky, přičemž každý list je doplněn seznamem slovíček v němčině a srbštině.⁴ Pro lužickosrbské učitele je rovněž k dispozici užitečná edice odborné terminologie pro vyučované předměty. Konkrétně pro výuku dějepisu vznikl v roce 1995 a v přepracované podobě v roce 2011 za přispění editorů Lubiny Hajduk-Veljkovićové a Ludwiga Zahrodnika soupis *Terminologija za předmjet Stawizny*.⁵

Přejdeme nyní krátce k lužickosrbským učebnicím a výukovým materiálům. Učebnice z poválečného období byly převážně pouhými překlady německých učebnic, doplněnými několika odstavci či podkapitolami o dějinách Lužických Srbů. Tyto pasáže sepsal zejména lužickosrbský učitel, historik a muzikolog Achim Brankač, který se společně s Pawłem Hejduškou, Janem Suchým a Pawłem Wićazem podílel i na celkovém překladu.⁶ Podobně jako v jiných zemích východního bloku byly učebnice podřízeny ideologické linii komunistického režimu, čemuž odpovídá jednak výběr témat, jednak interpretace jednotlivých historických jevů a osobností. Krátké zmínky o lužickosrbské historii tedy pouze doplňují marxistický výklad dějin.⁷ Tyto učebnice se dnes již prakticky nepoužívají, a proto zaměříme pozornost na porevoluční produkci.

Především je zapotřebí uvést, že koncepci současných učebnic včetně výběru témat do jisté míry ovlivňuje decentralistický model německého školního vzdělávacího procesu, organizovaného na úrovni jednotlivých spolkových zemí. Z tohoto důvodu se ve výuce dějepisu kombinují regionální a světové dějiny. V případě lužickosrbských škol se navíc připojují i dějiny Lužických Srbů, nikoliv však nutně Lužice (!).

Na základě toho lze rozlišit tři základní typy učebnic. První skupinu představují učebnice světových dějin psané německými historiky a pedagogy. Jako příklad uvedme *Stawizny a podawky* z roku 1997, které v roce 2000 přeložila Lora Kowarjowa. Druhý svazek této učebnice pojednává klasickým stylem o dějinách starověku a středověku, přičemž dějiny Srbů zde nejsou nijak zvlášť reflektovány – srov. kupříkladu neutrální popis výbojů Oty I. v zálabském prostoru.⁸

¹ Seznam lužickosrbských škol v Sasku dostupný na <<https://www.schule.sachsen.de/166.htm#top>>.

² K tomu více *Witaj a 2plus – wuzadanje za přichod / Witaj und 2plus – eine Herausforderung für die Zukunft* (Hrsg. Ludmila Budarjowa-Budar), Bautzen 2009. Obecné informace o výuce lužické srbštiny v Lužici: <<https://www.witaj-sprachzentrum.de/obersorbisch/sorbisch-in-schulen/witaj-in-der-schule/>>.

³ Přehled článků za roky 2003–2016: <<https://www.witaj-sprachzentrum.de/obersorbisch/sorbisch-in-schulen/witaj-in-der-schule/>>.

⁴ Kupříkladu *Žělowy zešywk. Bilingualna wucba stawiznow* 4. žěl. *Za lětnika 9/10 – Stawizny Nimskeje wót 1945 až do zjadosenja*, Budyšin 2014.

⁵ *Terminologija za předmjet Stawizny* (Hrsg. Lubina Hajduk-Veljkovićowa; Ludwig Zahrodnik), Budyšin 2011.

⁶ K osobě Achima Brankača viz *Sorbisches Kulturlexikon*. (Hrsg. Franz Schön, Dietrich Scholze), Bautzen 2004, s. 264.

⁷ Jako příklad uvedme podkapitolu *Serbske burske hibanje w saskej Lužicy* nebo *Položenje sebskeje ludnosće do rewolucije* doplňující kapitolu o revolučních událostech 1848/49. *Více Wučbnica za stawizny, 8. rjadownja wyšeje šule*, Budyšin 1965, s. 53–66.

⁸ *Stawizny a podawky. Zwjazk 2* (přeložila Lora Kowarjowa), Budyšin 2000, s. 264.

Druhou, obsáhlejší skupinu tvoří učebnice saských regionálních dějin rovněž německé proveniencí. Poměrně moderní publikaci představuje kolektivní desetidílná učebnice *Wotkrywač a rozumič* od německých autorů, jejichž překlad obstarala Lubina Hajduk-Veljkovičowa. Tato učebnice nerezignovala na historický kontext jednotlivých událostí, ale snaží se jejich průběh demonstrovat na domácích (tj. saských) případech – například holocaust saských Židů nebo nářady v Sasku po vyhlášení Výmarské republiky v osmém dílu.⁹ V kapitole o středověkých dějinách je možné najít i obecnou zmínku o Srbech a ostatních Polabských Slovanech. Zajímavá je zde reflexe výsledků moderních archeologických výzkumů, které posunuly dataci slovan-ských hradišť za Labem na konec 7. a začátek 8. století.¹⁰ V nedávné době byla rovněž přeložena nová německá učebnice stejné koncepce s názvem *Buchnerowy koleg – stawizny. Wudače za Saksku Budyšin* od Jadwigi Dyrlichowé, Wórši Šočiná a Lubiny Hajduk-Veljkovičowé.¹¹

Třetí kategorie zahrnuje učebnice o dějinách Lužických Srbů *Stawizny Serbow* z produkce nakladatelství Domowina. Nutno poznamenat, že v současnosti neexistuje učebnice, která by kombinovala koncepcí výše uvedených tří skupin z pera lužickosrbských učitelů nebo historiků. Jakým způsobem tedy Lužičtí Srbové reflektují svoji historii ve školním prostředí? Předně poznamenejme, že v porovnání s předrevolučním obdobím je zde patrný úbytek romanticko-nacionálního podtextu, ačkoli nebyl zcela potlačen. Na druhou stranu pro učebnice třetí kategorie jsou charakteristické minimální přesahy k politickým dějinám Německa nebo střední Evropy. Porovnejme pro zajímavost učebnici Ludwiga Zahrodníka *Serbske stawizny*, kladoucí velký důraz na dobu raného středověku. Autor bohužel bez dalšího komentáře či výkladu sáhl po nepřilíš vhodných formulacích nebo ukázkách z historických románů, jako jsou třeba výňatky z povídek českého spisovatele Alexeje Pludka o Gerově krvavé hostině, již v učebnici věnoval celou podkapitolu a jejíž datum je uvedeno i v závěrečném přehledu významných událostí.¹² Naproti tomu stejnojmenná novější učebnice z let 1993–96 se rovněž soustředí výhradně na dějiny Lužických Srbů s minimálními přesahy k politickým dějinám Německa nebo střední Evropy, avšak přínos zejména třetího dílu spočívá v prezentaci jejich dějin na konkrétních osobnostech lužickosrbského kulturně politického života. Učebnice jsou doplněny relevantnějšími texty a citáty z pramenů s doplňujícími otázkami, které rozvíjejí schopnost žáků pracovat s textem.¹³

Určitý metodologický pokrok lze pozorovat i v novější učebnici *Serbske stawizny 1 – Wot počatkow stawiznow Serbow hač do počatka 20. lětstotka* z roku 2009 od Ludwiga Zahrodníka a Achima Brankačka. Je modernější a mnohem interaktivnější, obsahuje více ilustrací, méně textu a je vybavena přehlednou časovou osou a shrnujícími otázkami pro pochopení dané kapitoly. Na druhou stranu i tato publikace přes určité metodické změny naráží na několik problémů. Především příliš nereflektuje současné výsledky historického výzkumu, v některých částech zde stále přžívá onen nacionální patos a poněkud nadnesené vyjadřování, kterému se dnešní autoři učebnic snaží vyhnout. Uvedme kupříkladu kapitolu *Serbja wojuja wo swoju swobodu* a hodnocení krvavého činu (*čertowska lešč*) markraběte Gera: „*Wo surowosci tuzoho boja swědči fakt, zo daše Heinrich wšěch přewinjenych njesmilnje morič abo do njewólnistwa wotwjěsč.*“¹⁴ Tato epizoda, v současné historiografii spíše reinterpetovaná, je v učebnici podložena básní *Serbow dobyča*, o jejímž původu se dodnes vedou debaty. S textem však autoři nepracují kriticky jako s historickým pramenem, ani k tomu nevedou žáky.¹⁵ Další slabinou této publikace je, že některé kapitoly zcela odpo-

⁹ *Wotkrywač a rozumič – Wot Přenjeje swětoweje wójny hač ke kóncej Druheje swětoweje wójny*, Zwjazk 8 (přeložila Lubina Hajduk-Veljkovičowa), Budyšin 2008, s. 56–57, 133.

¹⁰ *Wotkrywač a rozumič – Wot romskeho mócnarstwa hač k srjedzowěkeje*, Zwjazk 6, Budyšin 2006, s. 68.

¹¹ *Buchnerowy koleg – stawizny. Wudače za Saksku Budyšin* (přeložily Jadwiga Dyrlichowa, Wórša Šočiná a Lubina Hajduk-Veljkovičowa), Budyšin 2015.

¹² *Serbske stawizny wot počatkow hač do lěta 1800*, Budyšin 1992, s. 15–16.

¹³ *Serbske stawizny 1–4*, Budyšin 1996.

¹⁴ *Serbske stawizny 1, Wot počatkow stawiznow Serbow hač do počatka 20. lětstotka*, Budyšin 2009, s. 20–21.

¹⁵ Více HOSE, Susanne, „*Serbow dobyča*“ – *Der Disput über die „Echtheit“ eines sorbischen Volkslieds*, *Lětopis 2*, 2012, s. 18–39.

vídají zmíněné učebnici z roku 1996 (např. *Lužica ma być socialistiska 1959–1969*).¹⁶

Za zmínku rovněž stojí i jiné výukové materiály, jako například třináctidílný dokumentární cyklus podle scénáře Jurije Krawži, Güntera Magera a Bena Budara.¹⁷ Jednotlivé díly vyprávějí o historických událostech a významných lužickosrbských osobnostech, jejichž osudy jsou doplněny dramatickými dokumentárními scénami. Beno Budar v rozhovoru shrnul poselství tohoto projektu takto: „*Serbske stawizny su tuž tež sakske, braniborske, pruske, němske a němsko-słowjanske stawizny. Nawopak wostanu sakske a braniborske stawizny njedospolne, jeli so stawizny Serbow Hornjeje a Delnjeje Lužicy wuspinkuju abo zabudu.*“¹⁸

Výše uvedené příklady poukazují na několik problémů, s nimiž se lužickosrbská knižní produkce pro školní vzdělávání potýká. Jednak je zde určitá tendence separovat dějiny Srbů od dějin Saska či regionálních dějin Horní a Dolní Lužice. Nové učebnice jen částečně reflektují výsledky historického bádání, přičemž je stále, byť v menší míře, zachovávána ona nacionální koncepce s minimálními přesahy do saských či evropských dějin. Z tohoto důvodu v lužickosrbských učebnicích nenalezneme kupříkladu téměř nic o více než třísetleté příslušnosti Lužice k České koruně. Nové učebnice většinou píší stejní lidé a texty některých kapitol se bez výraznějších změn používí znovu. Absence zahraničních exkurzů či komparatistická metodologie pro probírání období umožňují pokrýt pouze ty události, které pozitivně či negativně ovlivnily samotné Lužické Srby nebo lužickosrbský jazyk. Tím lze osvětlit i absenci bohemikálních témat v lužickosrbské historiografii a školní literatuře. Česká držba obojí Lužice byla jenom další epizodou, kdy jeden cizí vlastník vystrídá druhého.

Metodologickým hledáním prochází výuka dějepisu samozřejmě nejen v Německu, ale i v České republice. Je proto stejně legitimní se zabývat klady i zápory českých učebnic dějepisu, toto hledání nového uchopení výuky dějepisu v kombinaci s výukou k odpovědnému občanství je však zdánlivě nekonečnou a zmatenou cestou. Uzavřít se před ní ovšem nelze, mají-li se budoucí generace naučit kriticky uvažovat o minulosti státu i svého národa.

DIVADLO

Ráj v parádním pokoji

Markus Köbeli: *Holzlers Peepshow*, překlad Křešćan Bart (*Paradiz w dobrej stwě*)

Německo-lužickosrbské národní divadlo Budyšin

režie: Stefan Wolfram, scéna: Fabian Gold, kostýmy: Katharina Lorenz, dramaturgie: Madleńka Šočin

hraji: Dědeček – Rainer Gruf, Hans – Jan Mikan, Martha – Petra-Marija Bulankec-Wencelowa, Anna – Anna Maria Brankaček, Hans jr. – Jurij Šiman

premiéra 17. 2. 2018

Když diváci přicházejí do hlediště, je již vytažena opona. Na scéně, kterou tvoří šikma, náznak obývacího pokoje s obrazem nád-

¹⁶ Srovnej *Serbske stawizny 1* (2009), s. 90–20 a *Serbske stawizny 4* (1996), s. 42–58.

¹⁷ DVD – *Stawizny Serbow wot 7. lětstotka hač do přitomnosće. Słowjanske ludy mjez Wódrú a Łabjom*. Budyšin 2006.

¹⁸ *Serbska šula 2*, 2006, s. 68–69.

herné alpské přírody v ozdobném rámu, sedí v kolečkovém křesle starý pán. Na klíně má časopis, snad čte, snad spí. Je mu devadesát a každý, kdo jde kolem něj, mu mechanicky otočí list v časopise nebo posune brýle nebo ho narovná v křesle, když už hrozí, že spadne. Vše neosobně, automaticky.

Holzerovic vícegenerační rodina žije na první pohled jako jině. Drobné neshody, žádná velká něha, zavedené denní rituály. Jenže otec Hans má potíže, jako soukromému sedlákovi – a na označení sedlák je hrdý – se mu nežije lehce. Uživit se je čím dál horší. Syn Hans mladší ale dostane nápad, jak zbohatnout. Nedaleko jejich statku je autobusová zastávka, na které vystupují turisté, aby se podívali na krásnou alpskou vyhlídku. Mohli by jim za úplatu nabídnout pohled na opravdový, běžný selský život oknem svého domu. Přes otčův počáteční odpor je návrh přijat a rodina se začne připravovat na prezentaci idylického venkovského života. Samozřejmě jim to nejde. Zkoušejí jako na divadelní představení. Jsou to situace plné situačního humoru, ale nakonec vedou přece jen k jakémusi výsledku.

Začínají přicházet turisté. Pokaždé jsou odjinud, jednou z Ameriky, jednou z Francie, příště z Japonska nebo z Arábie. Zaspívají ve svém jazyce písničku a jdou k oknu, které je zakryto oponou. Zaplatí, opona se rozhrne a tam vidí, co už známe z prvního obrazu, jen čím dál mechaničtěji předváděno. Nakonec dojdou Holzerovi ve své profesionalitě tak daleko, že už text neříkají, ale hrají role na playback. Nespokojenost rodiny je ale čím dál tím zřejmější a vrcholí matčiny zoufalým odmítnutím hrát dál naučenou roli.

Rodina už má ale vyděláno, a tak se stěhuje. Balí se poslední věci, licence na peepshow je prodána, mladé čeká podle jejich představ šťastný život ve městě, staří odcházejí k jinému zemědělci, kde se otec nechá zaměstnat, protože „sedlák je sedlák“. Ještě poslední posezení před odjezdem a všichni odcházejí. Dědeček zůstává na scéně sám. Seděl tam celou dobu a nepromluvil. Dlouho ještě netečně sedí za plného světla, než se zhasne.

Svoji černou komedii napsal Švýcar Markus Köbeli v roce 1989 a lužickosrbský soubor ji už jednou uvedl, bylo to v roce 1997. Podle fotografií byla scéna realistická a recenze psaly o rozpadu rodiny. V inscenaci hráli i Jan Mikan a Petra-Marija Bulankek-Wencelowa. Tehdy hráli syna a dceru, dnes hrají rodiče.

Autor využívá prvků absurdního divadla – zejména zmechanizovaných dialogů a z toho pramenícího humoru nebo v principu rozpadu rodiny na základě vnějšího mechanismu. Jsou tu prvky situační komedie, grotesky i Čechova, např. když dědeček zůstává na scéně podobně jako Firs v závěru Višňového sadu.

Inszenace je rytmizována sbory turistů. Písnička, kterou zpívají, je pokaždé stejná, jen jednou ji slyšíme v americkém, jednou ve francouzském a jednou třeba v japonském stylu. Co se doopravdy zpívá, divák pochopí až ve chvíli, kdy zazní naposledy, tak jak ji Kocor se Zejlerem napsali. Je to *Rjana Lužica*. Ale ne hned první dva verše, aby cesta k poznání byla delší. Překlady do cizích jazyků pořídili renomovaní překladatelé.

Naplánováno je pouze sedm repríz. Hraje se na velké scéně budyšínského divadla, a tak se s představením nedá moc jezdit. Odpoleční představení bylo více než z poloviny plné a v hledišti seděli i němečtí diváci (totiž se sluchátky). Obecenstvo se bavilo a bylo myslím i zasaženo. Znovu jsem si uvědomil, jaká je škoda, že tak kvalitní inscenace nemůže zůstat na jevišti déle. Zvládnout stylově všechny nástrahy textu není jen věcí zkoušek, ale i repríz.

Na závěr snad jeden slib. Samozřejmě se pokusíme mít záznam této mimořádné inscenace v mediátéce Hórnikovy knihovny, abyste se na něj mohli u nás podívat.

Ondřej Šrámek

OČIMA Elišky Oberhelové

V úterý 27. února 2018 se v Senátě Parlamentu ČR konalo veřejné slyšení na téma „Současný život Lužických Srbů – vzdělávací systém a jedinečnost jazyka a problematika povrchové těžby uhlí v Lužici“. Slyšení v jednacím sále Valdštejnského paláce pořádá

Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice a Stálá komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí ve spolupráci se Společností přátel Lužice (dále SPL).

Jednání zahájil senátor Tomáš Grulich, předseda komise pro krajany žijící v zahraničí, který se však poté musel omluvit pro neodkladné záležitosti v Bruselu, kam musel odcestovat. Vysvětlil však důvody zařazení Lužických Srbů mezi české krajany, jakkoli jimi nejsou etnický: vztahy a styky mezi oběma národy jsou tradiční, proto je nezbytné je i nadále udržovat. Následovaly zdravice senátora Jaromíra Jermáře, místopředsedy výboru, který jednání dále moderoval, Dawida Statnika, předsedy Domowiny, a Lukáše Novosada, předsedy SPL, který poděkoval přítomnému Mилоši Malcovi, někdejšímu místopředsedovi společnosti, že takové setkání kdysi inicioval, nyní tedy došlo uskutečnění. Jermář přivítal také další hosty, např. zvláštního zmocněnce pro krajanské záležitosti na ministerstvu zahraničí Jaroslava Kantůrka, Františka Nestávála z ministerstva průmyslu a obchodu, senátory Jaromíru Vítkovou a Miroslava Nenutla, a rovněž českého generálního konzula v Drážďanech Jiřího Kudělu.

Nejdříve hovořil Dawid Statnik, a to nejen o aktuální politice Domowiny, ale také o historickém kontextu; přiblížil celkové fungování Domowiny i dalších organizací, běžný život v Lužici a užívání lužické srbštiny. Za největší ohrožení označil těžbu uhlí, odliv obyvatelstva do měst, klesající porodnost a ztrátu jazyka. Za nejdůležitější pak považuje zajistit rovnoprávnost lužické srbštiny s ostatními jazyky, a to také v digitálním světě. Poděkoval Čechům za veškerou dosavadní podporu a pomoc, jmenovitě Lukáši Novosadovi, předsedovi SPL – neaktivnějšího přidruženého člena Domowiny, a Jiřímu Kudělovi, českému konzulovi v Drážďanech. Momentálně považuje za nejvýznamnější tři momenty podpory, které všechny by rád rozšířil a zintenzivnil – status českých krajanů, protože Lužičtí Srbové nemají vlastní stát, tedy jsou vděční za český patronát; učitel češtiny v Lužici, kterého ke krajanům vysílá český Dům zahraničních spolupráce; a aktuálně projekt vysílání českých učitelů do lužickosrbských škol, který je zatím v začátcích, ale Statnik jej považuje za úspěšný a chce v něm pokračovat.

Poté vystoupila Beata Brézanowa z jazykového střediska Witaj s příspěvkem, ve kterém hodnotila výsledky tohoto projektu. Vysvětlila zúčástněným systémem dvojjazýčného lužickosrbsko-německého školství (prezentováno sice pozitivně – bilingvní výuka zvyšuje celkové výsledky žáků v celoněmeckém srovnání, avšak v českém kontextu, kde je pro nás samozřejmostí vzdělávání kompletně v mateřském jazyce na všech typech škol a ve všech oborech, je to poněkud smutné) a představila také práci střediska Witaj (tvorba pomůcek, vzdělávání učitelů a rodičů, vydávání periodik apod.). Brézanowa ocenila také působení českých učitelů v Lužici, protože jsou u dětí oblíbení a motivují je k účasti na letních školách češtiny i k samotnému studiu bohemistiky.

Svým vystoupením navázala její kolegyně Jadwiga Kaulfürstowa, která hovořila česky a přímo tak demonstrovala, jak se Lužičtí Srbové učí češtině, za což sklídila na závěr ohromný potlesk. Představila praxi výchovy a vzdělávání ve školách Witaj, kde se využívá metoda imerze (vnoření), tedy že učitelky a vychovatelky hovoří na děti lužickosrbsky, a to i na ty německé, a děti se učí rozumět z kontextu. Přiznala různé úrovně výsledků, které se nyní centrum Witaj snaží vyrovnat větším důrazem na metodiku a vzdělávání učitelek. Za zásadní ale považuje, aby děti měly možnost pokračovat v dalších stupních škol, kde budou mít stejně intenzivní kontakt s lužickou srbštinou, jinak stejně rychle jazyk zapomenou.

Daniel Kubát z českého ministerstva školství pokračoval příspěvkem o spolupráci MŠMT se Saskem v oblasti školství. Největší je projekt bilingvního vyučování na gymnáziu v Pirně (česky Perno), které společně zajišťuje a financuje česká i saská strana a funguje již od roku 1998. Dále česká strana vysílá do Saska lektora na Lipskou univerzitu a učitele pro středisko Witaj, ve spolupráci funguje seminář pro české učitele němčiny a další projekty.

Největší rozruch ale vzbudil Pavel Šlechta, který v Lužici působí jako český učitel vyslaný v již uvedeném projektu Domu zahraniční spolupráce při MŠMT. Učil češtinu na šesti lužickosrbských školách a také vedl kurzy pro dospělé, tedy má srovnání. Chróscickou školu označil jako jedinou, kde se důsledně hovoří pouze lužickosrbsky.

Naopak jeho vlastní dítě se ve školce Witaj nejprve naučilo německy, teprve později dostalo dobrou lužickosrbskou učitelku. Pojmenoval několik dalších problémů lužickosrbského školství, např. státem danou minimální hranici 12 žáků ve třídě, neochotu Lužických Srbů tomu čelit autonomním školstvím, nebo absenci lužické srbštiny v městském prostředí. Vyjádřil se také k zmíněnému projektu českých učitelů pro Lužici, který měl z počátku dost velké těžkosti, ocenil ale lužickosrbského poslance Saského zemského sněmu Marka Šimana, díky jehož přispění se věc začala hýbat. Sebe pak označil za velkého fanouška Lužických Srbů, a tedy „jako fanoušek chvíli i píská“, protože mu záleží na tom, aby byl výsledek co nejlepší. Šlechtův projev byl velmi živý a poutavý, plný vlastních zážitků a zkušeností; podle všeho je dobrým učitelem, který dokáže děti zaujmout a motivovat, jak předtím zmínila Brězanowa.

V následné diskusi se o slovo přihlásil europoslanec Jaromír Kohlíček, který připomněl jako inspirativní model přeshraniční spolupráci mateřské školy v Hrádku nad Nisou se školkami v Německu a v Polsku, které se scházejí každý týden. Lukáš Novosad, předseda SPL, varoval před syndromem staršího, co pomáhá mladšímu bráškově, k čemuž prý máme my Češi sklony, naopak bychom měli nabídnout radu a zkušenosti a vyčkat, až nás Lužičtí Srbové o pomoc požádají. K projektu českých učitelů pro Lužici vyjádřil naději, že pokud se podaří, mohl by mít stejný vliv jako kdysi gymnázium ve Varnsdorfu, nyní je ale potřeba vyřešit administrativní těžkosti v Sasku, např. ustanovením koordinátora. Kohlíček slíbil interpelovat nového saského ministra školství, o schůzku s ním usiluje také Kuděla. Novosad hovořil o potřebě tlačit na nového českého majitele hnědohelných dolů a elektráren v Lužici, aby investoval do lužickosrbských záležitostí alespoň tak jako ten předchozí, v čemž se slíbil zasadit senátor Miroslav Nenutil z titulu předsedy komise senátu pro rozvoj venkova. Konzul v Drážďanech Jiří Kuděla vidí jako zásadní podporu příhraniční spolupráci ve vzdělávání, a to na všech úrovních škol, připomněl například lektorát češtiny v Drážďanech, který se bohužel na rozdíl od lipského nedaří pro administrativní komplikace otevřít.

Po přestávce vystoupilo folklorní sdružení Lidová muzika z Chrástu s několika lužickosrbskými písněmi. Pak hovořil Clemens Škoda, referent Domowiny pro kulturu a zahraničí, stručně o historii česko-lužických vztahů, poděkoval za možnost promluvit na půdě českého senátu ve své mateřštině i za dřívější setkání s českými politiky, což je dokladem, že česká strana bere Lužické Srby za relevantní partnery, a Společnosti přátel Lužice za vše, co dělá. Dále nastínil některé další, vesměs kulturní projekty, které by stály za úvahu (obnova dřívějších družeb sokolských jednot, dabing českých filmů do lužické srbštiny, výročí sv. Ludmily a další).

Příspěvek Marka Kowara, jednatele Domowiny, o hospodářské situaci v Lužici přednesl Petr Brězan. Poměry musí být pro místní lidi uspokojivé, aby z regionu neodcházeli. Pracovní místa sice nabízí těžba hnědého uhlí, zároveň je ale vždy spojena s přesídlováním lidí z odtěžovaného území a posléze se ztrátou jazyka, protože těchto pracovních míst není zase tolik, aby se tam lužická srbština stala dorozumivací řečí v práci. Demografický vývoj je sice na první pohled příznivý – porodnost stoupá, ale zároveň teď bude do penze odcházet velmi silná generace 60. let a jejich pracovní místa obsadí mladí, jejichž vztah k Lužici ještě není zřejmý. Lužická srbština zkrátka neskýtá tolik možností, aby si lidé vystačili pouze s ní, zcela chybí v odborném vzdělávání a její znalost se nevyžaduje při nástupu do veřejné funkce tak jako třeba angličtina nebo řidičské oprávnění.

Dále Brězan přečetl dopis Manfreda Hermaše, starosty Slepého, který se pro nemoc musel omluvit. Přítomní se seznámili s historií těžby nerostných surovin ve střední Lužici, dověděli se, jak proti odtěžení neúspěšně bojoval Rogow a o něco úspěšněji Slepó, kterému se podařilo od švédského koncernu Vattenfall získat podporu pro revitalizaci slepštiny, činnost spolků a další kulturní aktivity. Situace se ale dramaticky zhoršila po odprodeji koncese české firmě EPH, která postupně podporu snižuje, takže nyní již ze všech projektů funguje pouze kulturní středisko ve Slepém.

K tématu těžby se vyjádřil také Jan Rovenský ze společnosti Greenpeace, který dlouhodobě sleduje jak situaci v Lužici, tak v severních Čechách, a má proto srovnání. České veřejné mínění je vy-

razně silněji namířeno proti bourání než to saské a především se liší právní předpisy, které v ČR určují těžební limity a nedovolují vyvlastňování. V tomto směru můžeme Lužici nabídnout zkušenosti a pomoc. Rovenský také zdůraznil pokrytectví švédské vlády, která, aby snížila svoji uhlíkovou stopu, odprodala koncesi v Lužici někomu, kdo se o svoji stopu nezajímá.

Do diskuse se přihlásil Tomáš Hoskovec z Pražského lingvistického kroužku, který zdůraznil, že samotná imerze nestačí, pokud na ni nenavazuje další jazykové vzdělávání, dále uvedl vzorový příklad Lucemburska, kde se mluvčí rozhodli opustit němčinu ve prospěch lucemburštiny. Poté vystoupili Radek Mikula, který přečetl dopis od Reného Schustera z Braniborského zemského výboru pro těžbu hnědého uhlí, Miloš Malec, který přečetl prohlášení občanské iniciativy Za zachování lužickosrbských vsí a měst, a Dobrivoj Solar, balkánský Srb narozený v Austrálii, který doporučil inspiraci u Australců, tj. původních obyvatel Austrálie, na něž nabídl kontakty; dále podotkl, že těžbu těžko zastavíme, ale cestou by bylo získat koncese a přímo tak těžbu ovlivňovat. V závěru reagoval ještě Dawid Statnik, který popsal spolupráci Domowiny s jinými menšinami prostřednictvím organizace FUEEN: například pro projekt Witaj získali inspiraci v Bretani; těžbu označil za nutné zlo, ke kterému zatím nemají alternativu, protože lidem musejí nabídnout hmotné zajištění. Jaromír Jermář pak ukončil jednání slibem, že se senátorem Nenutitem plánují dojednat schůzku mezi EPH a Domowinou, další náměty nechtě jim lidé zasílají – chtějí zůstat prostředníky.

Jednání probíhalo v českém a hornolužickosrbském jazyce, tlumočil Radek Čermák. Zvukový záznam z celého veřejného slyšení je uveřejněn na webových stránkách Senátu,¹⁹ přepis připravujeme k otištění v následujících číslech ČLV.

DOPISY

Vzpomínka na pobělohorské exulanty z Čech

Řadu let jsem byla kronikářkou městyse Zlonice. Při pročítání kronik a materiálů mě velice zaujala historie Hallašova kříže v naší obci. V poslední době byl už notně poškozený povětrnostními vlivy, na soklu byl však stále ještě patrný nápis v češtině: „Pochválen Bud Gesus Krystus ke cti a chwale Ukrizowaneho Spasitele. Boží muka Postaviti dal Gan Petr Hallaš Leta Panie 1734.“

Po bitvě na Bílé hoře, rekatolizačních patentech a Obnoveném zřízení zemském, které vyhlášovalo římskokatolické vyznání jako jedinou povolenou víru v Čechách a na Moravě, zvolily exil desetitisíce českých evangelíků. Jedním z nich byl Hallaš, který žil s rodinou ve Zlonicích. Jejich statek stával na pozemku, na kterém dnes kousek výš stojí fara (projektoval ji K. I. Dientzehofer).

Místní kronikář a archivář Julius Švácha čerpal ze spisu Jindřicha Michálka *Ves Zlonice a její obyvatelstvo ve století sedmnáctém*. Dočítáme se v něm:

Hallaš byl pevného přesvědčení kališnického, a proto po r. 1620 opustil s rodinou a jen nejnětnejším majetkem Zlonice. U Poštovic Ú Vazu měli exulanti z celého okolí poslední mši na české půdě. Shromáždění bylo napadeno dragouny, mnozí účastníci mše byli ztýráni nebo dokonce zabiti. Hallaš se dostal zdráv do Lužice, kde se usadil. Na památku této události více než po 100 letech nechal postavit kříž na rozcestí u cesty dřevné a lisovické u čp. 151 potomek Hallašův, žijící v kraji Lužických Srbů. Po dostavbě silnice na Klobuky v Č. byl kříž přesunut k ní, k tehdejšímu tržišti, dnes hasičské zbrojnice.

Jméno Hallaš je někde uváděno s dvěma -l-, v jiných materiálech jen s jedním. V různých podkladech se také liší data exilu: 1621, 1627 nebo asi chybně 1661.

Ke zmínce o Poštovicích: na rozcestí ke Šlapanicům, kde se odchyluje od silnice cesta ke Zlonicům, stával mohutný strom Vaz. Na

¹⁹ <http://www.senat.cz/cinnost/webtv/archiv.php?video=true&id_schuze=&zacatek=20180227000700&konec=20180227999999>

Hallašův kříž
ve Zlonicích
před
opravou, foto
archiv Libuše
Novotné

Hallašův kříž
ve Zlonicích
po opravě,
foto archiv
Libuše
Novotné

něm dříve visel obraz ukřižovaného, konaly se tam zmíněné mše. Po levé straně silnice z Poštovic do Šlapanic stojí barokní socha sv. Do-náta z r. 1724 (z poštovické kroniky vypsal Radka Kotěrová, místostarostka Zlonic).

Nejdříve jsem oslovila Radu městyse a upozornila na nutnost opravit kříž. Předsedkyně výboru Vlastivědného kroužku Zlonicka

Kateřina Baráková ověřila, že kříž je kulturní památkou, zapsanou pod č. 31638/2 – 4096 na pozemku obce 199/3. Restaurátora P. Kyt-ku doporučil člen Rady městyse Jan Tůma (vedoucí Památníku Ant. Dvořáka) a náklady na obnovu zaplatil městys Zlonice.

Ze zprávy Mgr. Markéty Škrancová (vedoucí odboru kultury ve Slaném) o proběhlé restauraci uvedme:

Pozdně barokní dílo je jednou z řady drobných památek regionu. Kamenný kříž s litinovým korpusem Krista a podstavcem je dě-len na devět částí. V čelním zrcadle soklu se nachází původní český nápis s datací 1734.

Kříž s podstavcem byl nakloněn v ose až o 15 cm, proto byl vy-budován nový základ a systém odvodnění tak, aby došlo ke statické stabilizaci. (...) Průzkum barevných vrstev těla Kristova neprokázal původní zclacení, proto nebyl důvod jej aplikovat v rámci obnovy.

Korpus je navíc patrně na kříži druhotně umístěn z neznámé provenience. Typově i zpracováním včetně nápisu v češtině jsou Ha-lašovu kříži blízká boží muka v Pálči.

Hallašův kříž je tak dnes opraven – nejen pro naši generaci, ale i pro další zájemce o historii.

Libuše Novotná

KAK TO WIDŽU JA

Rěče su klucze

„Kelkož rěchow rěčiš, telko razow sy ćłowjek.“ To wědžeše tež hižo Johann Wolfgang von Goethe, jako tutu sadu wupraji. Pře-wzam-li potajkim wuprajenje na sebję, spytam tučasnje nowu wosobinu wu-wiwać, a to čěsku. Tute předewzaće móže so wězo najlěpje poradžić, hdyž podam so do domizny sławnych Čechow kaž filozofa Jana Amosa Komenskeho abo Bedřicha Smetany a Karla Čapeka. Tak rozsudžich so, studować w tutym lěčnym semestru na jednej z naj-staršich uniwersitow cyleje Europy, na Karlowej uniwersice w Praze. Zmóžnił běše mi to wosebity studijny program Bachelor Plus za Za-padnu slawistiku na Lipšćanskej uniwersice. Dokelž njezaběram so pak jenož z bohemitiku, ale tež z polonistiku, smědžach tež hižo w zašlym polěće swoje rěčne kmanosće w pólskim Wrocławju po-hlubšić. Změna do Prahi pak běše tohodla z někotrymi rěčnymi če-žemi zwjazana. Tak kradny so wosebje na spočatku semestra stajnje zaso intuitiwně „Dziękuję“ abo „Przepraszam“ do mojich českich sa-dow a sčinih tuž hdys a hdys ze sebję Pólku ze spodziwnym akcen-tom město Serbowki z Łužicy. Mój zajim na čěskej kulturje a wola čěščinu pěstować pak běštej tutón wliw spěšnje pomjenšioj. Wulka pomoc je mi při tym wosebje tež praktikum w Narodnym muzeju w Praze, kotryž tu jako džěl swojeho studija činju. Zwisk k Čěskej mějach hižo zahu w šuli. W třecim lětniku zakładneje šule pěstowachmy listowe přečelstwa k šulerjam we Warnoćicach a wot toho časa njeběch kontakt k Čěskej pozhubiła. Wšojedne hać prez šulu, swójbne dowoly abo hości we Łužicy, zwisk zwosta hać do džensni-šeho, jako so rozsudžich slawistiku studować. Wosebje pak so wje-selu, zo maš tajke přewšo aktiwně towarstwa kaž Společnost přátel Lužice, wšako skićeja tute móžnosć, wuwiwać a skrućić hnydom dvě wosobinje, čěsku a serbsku zhromadnje.

Alena Pawlíkec

Słowniček: kluč – klíč; sada – věta; tučasnje – v současnosti, nyní; kmanosć – schopnost; čeža – obtíž, potíž; kradnyć so – vkrádat se; wola – vůle; zahu – záhy, brzy; pozhubić – ztratit; rozsudžić so – rozhodnout se; přewšo – nadmíru; skrućić – upevnit.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.
Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Oberhelová, Michalovice 17, 412 01 Litoměřice, eliska.oberhelova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.
Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.
Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.